

Kehityspoliittisen toimikunnan analyysi

Koronavirus uhkaa murentaa

A f r i k a n

kehityspyrkimykset

Kehityspoliittinen toimikunta

huhtikuu 2020

Koronavirus iskee heikoimmassa asemassa oleviin ihmisiin ja voi nostaa humanitaarisen avun tarpeen ennätyskorkealle

Maailmalla ei ole varaa siihen, että Afrikan maiden kehityspyrkimykset kääntyvät humanitaariseksi kriisiksi. Virus ei kunnioita rajoja, ja siksi epidemia on saatava hallintaan kaikkialla. Koronavirus iskee heikoimmassa asemassa oleviin ihmisiin ja voi nostaa humanitaarisen avun tarpeen ennätyskorkealle. Tähän Suomenkin tulee varautua.

Ennakoinnilla voidaan kuitenkin pelastaa paljon. Suomen kannattaa viipymättä luoda koronakriisiin humanitaarisen avun ja kehitysyhteistyön rajat ylittävä lähestymistapa, jossa tuetaan erityisesti köyhien maiden kykyä varautua ja vastata epidemiaan sekä palautua siitä. Myös konfliktien ehkäisyyn ja ratkaisuun tähtäävä rauhantyo on tärkeää saada tähän mukaan.

Korona vaikeuttaa kestävien kehitysten tavoitteiden saavuttamista useassa Afrikan maassa. Se tarjoaa kuitenkin myös tilaisuuksia rakentaa entistä paremmin katastrofeja kestävää tulevaisuutta epidemian laannuttua. Akuutista kriisistä huolimatta kehityspoliitikassa on säilytettävä pitkäjänteinen ja suunnitelmallinen ote, jota Suomi on viime vuodet kehittänyt. Kriisin keskellä ei pidä unohtaa ongelmien perimmäisiin syihin vaikuttamista. Kestävän kehityksen Agenda2030 antaa työlle suunnan ja tavoitteet.

Aika ei ole Afrikan puolella – koronaepidemia leviää uhkaavasti uusille alueille

Maailmanlaajuinen koronaviruspandemia leviää Afrikassa. Tartuntojen määrä ja esiintymislaajuus ovat kasvaneet huolestuttavasti viime viikkoina. Eniten tartuntoja

on tähän mennessä havaittu Etelä-Afrikan tasavallassa, Pohjois-Afrikassa sekä Länsi-Afrikan maissa. Virustartuntoja on löytynyt kuitenkin myös Suomen pitkäaikaisista kehitysyhteistyön kumppanimaista itäisessä Afrikassa, kuten Etiopiasta, Keniasta, Tansaniasta ja Mosambikista. Maailman terveysjärjestön WHO:n alustavien arvioiden mukaan koronavirus on levinnyt kaikkiaan yli 50 hauraaseen tai konfliktista kärsivään maahan¹, joista useimmat sijaitsevat Afrikassa – ja leviäminen jatkuu.² Näissä maissa oli jo ennen koronapandemiaa yli 100 miljoonaa hätäavun varassa elävää ihmistä.

Ihmisten ja alueiden välinen eriarvoisuus kärjistyy kriiseissä. Kaikkein heikoin tilanne on siellä, missä toisiaan ruokkivia ongelmia on jo valmiiksi ja yhteiskunnan toimintakyky on heikko. YK:n mukaan on todennäköistä, että koronavirus iskee kovimmin maihin ja alueille, jotka jo valmiiksi kamppailevat kroonistuneen köyhyyden, konfliktien, pakolaisuuden ja ilmastonmuutoksen vaikutusten kanssa. Osa Afrikan maista on juuri selviytymässä ebolakriisistä. Mikäli laajamittainen epidemia puhkeaa näissä olosuhteissa, seuraukset ovat katastrofaaliset. Eurooppakaan ei ole turvassa, jos lähi-alueemme suistuvat kriisiin tai virus lähtee leviämään uudelleen.

Välittömien seurauksien lisäksi koronakriisin jäljet tulevat näkymään pitkään niin kansallisella, alueellisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Mikäli monenvälinen järjestelmä ei pysty vastaamaan kriisiin yhdessä ja tehokkaasti, saattaa eriarvoisuus myös valtioiden välillä syventyä ja luottamus kansainvälisen järjestelmän toimintakykyyn murentua entisestään.

Tässä Kehityspoliittisen toimikunnan julkaisussa pohdimme koronaepidemian vaikutuksia erityisesti Saharan eteläpuolisen Afrikan kannalta. Valtaosa ongelmista on kuitenkin yleistettävissä köyhiin ja

1 Käsitteellä ”hauras valtio”, viitataan yleisesti maihin, joiden yhteiskuntia yhdistää moni epävarmuutta, turvattomuutta tai haavoittuvuutta lisäävä tekijä. Näitä voivat olla esimerkiksi yhteiskuntaa ylläpitävien instituutioiden toimimattomuus, taloudellinen eriarvoisuus, poliittinen epävakaus ja/tai aseelliset konfliktit, jotka voivat laukaista koko valtion järjestelmän laajemman romahduksen. Tämä on todennäköisintä sellaisissa yhteyksissä ja tilanteissa, joissa on taustalla laajalle levinnyttä, toistuvaa väkivaltaa. Hauraiden maiden lista elää ja on poliittinen. Esimerkiksi OECD:n, Maailmanpankin tai *Fragile State Indexin* listauksissa on eroja. Toisaalta esimerkiksi hauraiksi luokitellut g7+ maat hyödyntävät tätä kategoriaa kansainvälisessä yhteistyössä.

2 Ajantasaista tietoa koronaviruksen leviämisestä ks. Maailman terveysjärjestön sivustot <https://who.sprinklr.com/>; <https://extranet.who.int/publicemergency>

hauraisiin maihin ja ne vaikuttavat ihmisten selviytymiseen ympäri maailman. Esitämme myös suosituksia siitä, miten Suomen tulisi tilanteeseen vastata osana kansainvälistä yhteisöä. Haluamme kiinnittää erityistä huomiota koronakriisin luonteeseen humanitaarisen ja kehitysavun risteyskohdassa. Ennakoinnilla ja nopeilla koordinoituilla toimilla voimme vielä pelastaa paljon.

Koronakriisi kasvattaa humanitaarisen avun tarpeita, mutta se myös pahentaa jo olemassa olevia humanitaarisia kriisejä. Siksi tukea olemassa oleville katastrofeille ei voi koronakriisinkään keskellä vähentää nykyisillä kriisialueilla. Toivomme, että Suomi tekee kaikkensa sekä kotimaassa että kansainvälisesti laajamittaisten katastrofien välttämiseksi.³

Luonnonympäristöjen tuhoutuminen epidemioiden juurisyynä ja levittäjänä

Ihmisten hyvinvointi linkittyy maapallon tilaan ja siihen, miten hoidamme elämää ylläpitävää luonnonmonimuotoisuutta ja ekosysteemejä.

Kaksi kolmasosaa ihmisten tarttuvista taudeista esiintyy myös eläimissä, joista ne voivat siirtyä ihmisiin. Eläinperäisten virusten siirtyminen ihmisiin on kiihtynyt viimeksi kuluneiden 60 vuoden aikana seurauksena ihmisten kasvaneesta vaikutuksesta luonnonympäristöihin.

Maankäytön muutokset ja erityisesti lajirikkaiden trooppisten metsien hakkuut ihmisten toiminnan tieltä uusilla ja ennen hakkaamattomilla alueilla tuovat ihmiset ja luonnonvaraiset eläimet entistä lähemmäksi toisiaan. Lisäksi luonnonvaraisten eläinten kauppa on tärkeä juurisyys uusien eläinperäisten virusten leviämiseksi. Covid-19 tautia aiheuttavan viruksen epäillään saaneen alkunsa eläviä kotieläimiä ja luonnonvaraisia eläimiä myyvältä ruokatorilta Kiinassa.

Vastaavien epidemioiden syntymistä voitaisiin todennäköisesti estää puuttamalla elävien eläinten torikauppaan, luonnonvaraisten eläinten kauppaan ja luonnonympäristöjen tuhoamiseen. Myös ilmastonmuutoksen hillintä ja sopeutumistoimet, mukaan lukien luontopohjaiset ratkaisut ovat tärkeitä elinympäristöjen säilyttämiseksi ja tautien leviämisen hillitsemiseksi.

Kehitysmaat tarvitsevat tukea näihin toimiin. Tarvitaan tukea ympäristöhallinnon, lainsäädännön sekä oikeusprosessien kehittämiseen ja toimeenpanoon. Maa- ja metsätaloussektori on avainasemassa erityisesti yhteisöjen ruokaturvan varmistamisessa esimerkiksi maatalouden kestävyyttä ja vaihtoehtoisten proteiini lähteiden saantia vahvistamalla. On huomioitava, että luonnonvaraisilla eläimillä ja riistalihalla (*bush meat*) on paikoitellen merkittävä rooli kehitysmaissa ruokaturvan kannalta. Ne ovat tärkeä proteiinin lähde. Myös puhtaan veden saatavuus ja hygienian kehittäminen ovat avainasemassa virusten leviämisen torjunnassa. Yhteistyö ympäristö-, metsä-, maatalous- ja terveyssektoreiden välillä onkin välttämätöntä tulevien epidemioiden torjunnassa.

Rahallinen tuki ja kehitysmaiden valmiuksien vahvistaminen luonnonvaraisten eläinten kaupan hillitsemisessä ja luonnonympäristöjen tuhoamisen estämisessä tulevat huomattavasti halvemmaksi ja inhimillisesti kestävämmäksi kuin toistuvat pandemiat ja talouden pysähtyminen niin kehitys- kuin kehittyneissä maissa. Covid-19 pandemian on arvioitu aiheuttavan tuhansien miljardien eurojen kustannukset maailmantalouteen yksinomaan vuoden 2020 aikana. Vastaavasti Maailmanpankki on arvioinut, että tulevien epidemioiden estäminen maksaisi vain 1,69 Yhdysvaltain dollaria henkeä kohden riittävän valmiustason saavuttamiseksi.

Lisätietoja biodiversiteettisopimuksen (CBD:n) pääsihteerin kirje 7.4.2020:
<https://www.cbd.int/doc/speech/2020/sp-2020-04-07-health-en.pdf>

Lisätietoja riistalihan merkityksestä ks.
CBD/COP/14/INF/7 Towards a sustainable participatory and inclusive wild meat sector

³ Perussuomalaisten kanta on, ettei Suomi voi tällä hetkellä nostaa kehitysyhteistyön tai humanitaarisen avun rahoitusta, vaan on toimittava nykyisten resurssien puitteissa. Suomen talousnäkömät ovat huolettavat ja valtion velka tulee kasvamaan merkittävästi. Jos Suomen talous syöksyy ennätyskellisen alas, on edessä leikkaukset, jotka koskisivat myös kehitysrahoitusta. Siksi on keskeytettävä oman talouden hoitoon.

Moni asia nopeuttaa viruksen leviämistä

Köyhimmässä Afrikan maissa ja haurilla alueilla sairastumisriskiä ja viruksen leviämistä nopeuttaa monen tekijän yhtälö. Yleisimpiä riskitekijöitä ovat muun muassa puhtaan veden, vesihuollon, sanitaation, hygienian, ruokaturvan ja jätehuollon puute. Aliravitun tai jo valmiiksi ripulitaudeista kärsivän ihmisen vastustuskykyä on valmiiksi hyvin alhainen. Lisäksi muut tartuntataudit ja immuunijärjestelmää heikentävät sairaudet, kuten hiv ja aids sekä tuberkuloosi, altistavat tartunnoille.

Tautihuipun tasaaminen on maailmanlaajuisesti keskeisin strategia hidastaa viruksen leviämistä. Tautihuippua pyritään tasaamaan kasvattamalla fyysistä etäisyyttä ja pesemällä käsiä. Fyysisen etäisyyden kasvattaminen ei kuitenkaan ole mahdollista pakolaisleireillä, megakaupunkien slummeissa ja ahtaissa asumuksissa. Myös käsienpesu ilman juoksevaa vettä on vaikeaa.

Tautihuipun tasaaminen on maailmanlaajuisesti keskeisin strategia hidastaa viruksen leviämistä. Fyysisen etäisyyden kasvattaminen ei kuitenkaan ole mahdollista pakolaisleireillä megakaupunkien slummeissa ja ahtaissa asumuksissa.

Ilmastonmuutoksen myötä hyttysten välityksellä leviävät taudit lisääntyvät etenkin sateisilla alueilla. Lämpötilojen noustessa ihmisten sietokyky kestää lämpöä on koetuksella. Kaikki nämä puolestaan heikentävät ihmisten vastustuskykyä. Trooppisten metsien tuhoaminen maataloutta, kaivoksia ja kaupunkeja varten, tienrakennus metsien läpi sekä villieläinten metsästys ja kauppa kasvattavat eläimistä ihmisiin tarttuvien tautien riskiä.

Köyhimpien maiden terveydenhuollon heikko tila, perusterveyspalvelujen huono kattavuus ja hoidon laatu ovat olleet merkittävä kehityksen este jo ennen koronaviruksen leviämistä.⁴ Viime vuosina terveydessä saavutetut edistysaskeleet ovat liittyneet lähinnä yksittäisten tautien taltuttamiseen rokotusohjelmien tai hivin ja aidsin vastaisen kampanjoinnin ansiosta. Sen sijaan julkisten terveydenhuoltojärjestelmien ja -palvelujen kehittäminen on jäänyt huomattavasti vähemmälle kansalliselle ja kansainväliselle huomiolle. Julkisten terveyspalvelujen budjetit ovat usein täysin riittämättömiä väestön tarpeille. Alhaisen tulotason maat käyttävät vain muutamien prosenttien bruttokansantuotteestaan terveyteen WHO:n suositteleman viiden prosenttien sijasta. Koronaepidemian leviäminen kuormittaa yhteiskunnan toiminnan kannalta kriittisten alojen toimintavarmuutta kaikkialla. Esimerkiksi vesi- tai energihuollon pettäminen heikentää terveyspalvelujen toimintaa entisestään.

Koronakriisi leikkaa resursseja muilta terveyspalveluilta

On todennäköistä, että levitessään koronaepidemia kiilaa perusterveydenhuollon ja sairauksien hoitamisen edelle, kun tarvittavia resursseja ei ole. Erityisesti tämä leikkaa naisille tärkeitä terveyspalveluja. Esimerkiksi vuosina 2014–2016 Länsi-Afrikan ebolaepidemian aikaan varojen siirtäminen perusterveydenhuollosta ebolan vastaisiin toimiin aiheutti rokotustiheyden romahtamisen ja äitiyskuolemien kasvun 75 prosentilla kolmessa kriisimaassa.⁵ Koronaviruksen levitessä onkin tärkeää jatkaa perusterveyystyötä maailman köyhimmässä maissa. Esimerkiksi tuhkarokko voi monilla alueilla levitä pahemmin kuin koronavirus, jos rokotukset jäävät koronaepidemian takia ottamatta.

Pula koulutetuista sairaanhoitajista ja lääkäreistä sekä suojavarusteista ja hoitovälineistä ovat arkipäivää

⁴ Taustatietoa terveydenhuollon ja puhtaan veden puutteista eri Afrikan maissa löytyy esimerkiksi afrobarometrissa http://afrobarometer.org/sites/default/files/blogs/afrobarometer_vulnerabilities_and_resources_in_the_time_of_covid19.pdf; ks. myös <https://oecd-development-matters.org/2020/04/08/global-response-to-covid-19-in-africa-must-protect-livelihoods-and-freedoms/>

⁵ ACAPS, "Beyond A Public Health Emergency," ACAPS, February 2016, <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/a-potential-secondary-humanitarian-impacts-of-a-large-scale-ebola-outbreak.pdf>.

Esimerkiksi vain neljä prosenttia maailmanlaajuisesta terveydenhuollon henkilövoimasta sijaitsee Afrikassa, jonka osuus maailmanlaajuisesta tautitaakasta on kuitenkin 25 %.

jo ennen pandemiaa. Esimerkiksi vain neljä prosenttia maailmanlaajuisesta terveydenhuollon henkilövoimasta sijaitsee Afrikassa, jonka osuus maailmanlaajuisesta tautitaakasta on kuitenkin 25 %.⁶ Tautitaakka tarkoittaa sairauksien, ennen aikaisten kuolemien tai pysyvien terveyshaittojen aiheuttamaa kokonaishaittaa kansanterveydelle.

Monet koulutetut lääkärit ja sairaanhoitajat ovat lähteneet töihin ulkomaille muun muassa Eurooppaan. Koulutusjärjestelmät eivät pysty kouluttamaan tarvittavaa määrää henkilökuntaa perustehtäviinkään. Kriisitilanteissa kansainvälisiä terveystyöntekijöitä kutsutaan palaamaan kotimaihinsa. Lisäksi erittäin rajalliset testaus- ja diagnosointimahdollisuudet vaikeuttavat kokonaiskuvan muodostamista ja tiedottamista. Vakavien koronaviruksen aiheuttamien covid-19-tapausten

hoitaminen on haastavaa. Sairaalat ovat koetuksella myös maissa, joiden erityissairaanhoido on huipputasoa.

Monissa maissa laboratoriokapasiteettia ei ole edes perustutkimusten tekemiseen, puhumattakaan virusanalyysien edellyttämistä laitteista ja turvalaboratorioista. Afrikan maissa vahvistettujen tähänastisten covid-19 tapausten määrä saattaa heijastella tätä kapasiteettia: tapauksia on eniten sellaisissa maissa (Etelä-Afrikka, Algeria, Egypti), joissa on laboratorio- ja näytteenotokapasiteettia. Tautien seurannan puute johtaa siihen, että monet tartunnat havaitaan liian myöhään. Raportoinnin puute voi peittää tilanteen vakavuuden.

Ihmiset saattavat myös pelätä hoitoon hakeutumista, sillä riskinä on sairastua hoitopaikoissa puutteellisen perushygieniatason ja infektio- ja torjunnan vuoksi. Luotettavan ja oikea-aikaisen tiedonsaannin turvaaminen kaikille on hankalaa. Kuten muuallakin, väärä tieto leviää helposti erityisesti sosiaalisessa mediassa. Tiedon levittämistä hankaloittaa lisäksi luottamuspula viranomaisten ja kansalaisten välillä. Epäluottamus saattaa ulottua myös ulkomaisiin avustustyöntekijöihin mahdollisina ”taudituoja”-sairauksiin liittyy paljon muitakin uskomuksia. Leimaantumisen pelko nostaa kynystä hakeutua hoitoon entisestään. Jos oikeaa tietoa ei ole, voi sairastunut joutua yhteisönsä hylkimäksi. Kerrannaisvaikutukset vaikuttavat perheen ja lopulta koko yhteiskunnan ja talouden selviytymiseen.

Haavoittuvassa asemassa olevat kantavat suurimman riskin

Kun viranomaisten kyky varautua ja toimia on hyvin rajallinen, kovimman iskun kriisistä ottavat vastaan yhteiskunnan köyhä enemmistö. Sosiaaliturvan ja -palvelujen puutteet tekevät siitä erityisen vakavan valtaosassa Afrikan maista. Koronaepidemian synnyttämä syvä taloudellinen kriisi koettelee ennestään hauraiden peruspalveluiden rahoitusta ja horjuttaa niiden toimeenpanoa. Olemattomat tai niukat sosiaaliturvajärjestelmät eivät pehmennä koronaepidemiasta syntyvää taloudellista šokkia hauraisissa valtioissa kehittyneiden maiden tavoin. Näin kriisin seuraukset lankeavat suoraan heikossa asemassa olevien ihmisten kannettaviksi lisäten taloudellista ja inhimillistä kärsimystä.

Kaikista suurimman riskin kantavat jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset. Naiset, tytöt, ikäihmiset ja eri vähemmistöihin kuuluvat ovat erityisen haavoittuvia pandemian edessä. Myös useissa maissa lupaavasti kasvava keskiluokka on vaikeuksissa.

Erityisesti vammaisten sosioekonominen asema on kaikin tavoin huonompi kuin vammattomien ihmisten. Maailman terveysjärjestö on arvioinut, että maailman väestöstä noin 15 prosenttia on eri tavoin vammaisia. Tämä vaikuttaa siihen, saavatko he tietoa viruksesta, pystyvätkö he suojautumaan siltä ja onko terveydenhoito heidän ulottuvillaan. Hauraissa valtioissa ja yhteiskunnissa, jotka rakentavat toimiaan katastrofin tai konfliktin jälkeen tai elävät vielä kriisin keskellä, vammaisuus voi olla niinkin yleistä kuin 30-40 % maan väestöstä. Vammaiset naiset ja tytöt ovat moneen kertaan syrjittyjä.

Koronakriisi vaarantaa myös sukupuolten välisen tasa-arvon edistymistä. 70 % terveydenhuollon työvoimasta on naisia, ja kehitysmaissa useimmat heistä työskentelevät huonosti palkatuissa tehtävissä riittämättömällä koulutuksella. Vaarana on, että ilman riittävää lisäkoulutusta, ohjausta ja työturvallisuutta koronan aiheuttama paine kohdistuu juuri heihin.

Vähäisemmän arvostuksen
vuoksi naiset ja tytöt
saattavat olla yhteisön
viimeisiä, jotka saavat
lääketieteellistä hoitoa
ja lääkkeitä.

Odotukset siitä, että naiset ja tytöt ovat vastuussa kotitöistä ja sairaiden perheenjäsenten hoitamisesta, kasvattavat sairastumisriskiä ja kaventavat toimeentulomahdollisuuksia. Vähäisemmän arvostuksen vuoksi naiset ja tytöt saattavat olla yhteisön viimeisiä, jotka saavat lääketieteellistä hoitoa ja lääkkeitä. Lisäksi kriisien on todettu lisäävän naisiin ja tyttöihin kohdistuvaa väkivaltaa myös kotona. Yhteiskunnallisen tilanteen kiristyminen lisää myös poikiin ja miehiin kohdistuvaa väkivallan uhkaa.

Koulutuksen on todettu hyvin merkittävästi pienentävän lapsilukua. Kun koulut suljetaan, lapset jäävät kotiin ja heidän koulupolkunsa katkeaa ainakin väliaikaisesti. Riski pudota koulusta lisääntyy sosiaalisten, taloudellisten ja terveyteen liittyvien syiden vuoksi. Ebolakriisin aikana esimerkiksi Sierra Leonessa havaittiin teiniavioliittojen ja -raskauksien lisääntyvän. Lapsiin kohdistuva väkivalta ja hyväksikäyttö uhkaavat lisääntyä. Erityisen suuri riski on katulasten ja perheestään eroon joutuneiden lasten kohdalla.

Epidemia murentaa ruokaturvaa, elinkeinoja ja peruspalveluja

Maailman ruokaohjelma WFP varoittaa, että välittömien terveysvaikutusten lisäksi pandemia voi vaikeuttaa ruoan saatavuutta ja nostaa elintarvikkeiden hintoja, kun toimitusketjut katkeavat. Useat Saharan eteläpuolisen Afrikan maat ovat maatalousvaltaisuudestaan huolimatta riippuvaisia tuontiruuasta. Myös maiden oma ruuantuotanto vaikeutuu entisestään. Tarvittavien tuotantopanosten saanti on jo nyt todellinen ongelma, joka johtaa vääjäämättä myös heikkoihin seuraaviin satoihin. Heikko jakelulogistiikka pahentaa tilannetta. Turistilentojen loputtua tuoretuotteiden vienti on tullut mahdottomaksi rahtihintojen monikertaistuessa. Köyhät perheet käyttävät suuren osan tuloistaan ruokaan, jolloin elintarvikkeiden hinnan nousu iskee nopeasti köyhiin kotitalouksiin, erityisesti naisiin ja lapsiin. Ruokaturvan heikkeneminen horjuttaa puolestaan sosiaalista ja poliittista vakautta.⁷

Epidemia ja sitä seuraavat poikkeustoimet tuhoavat työpaikkoja ja tavallisille ihmisille tärkeitä palveluita. Epäviraalisen talouden ja sen piirissä työskentelevien

⁷ Lisätietoja ks. esim. <https://www.wfp.org/emergencies/covid-19-pandemic>; ks. myös <http://www.fao.org/2019-ncov/q-and-a/impact-on-food-and-agriculture/en/>

osuus on Saharan eteläpuolisessa Afrikassa valtava.⁸ Lisäksi raja virallisen ja epävirallisen talouden välillä on käytännössä häilyvä, sillä työntekijän asema on monilla aloilla heikko. Suhdannevaihtelut ja taloudellisen tilanteen kiristyminen voivat pudottaa työntekijän nopeasti osaksi epävirallista taloutta. YK:n tasa-arvojärjestön UN Womenin mukaan liki 75 prosenttia epävirallisen sektorin työntekijöistä on naisia ja tyttöjä.

Näillä ihmisillä ei ole mahdollisuutta eristäytyä koteihinsa tai kerätä säästöjä edes välittömän vaaran yli. Epävirallisen talouden piirissä työskenteleviä ei suojele työlainsäädäntö, eikä heillä ole mahdollisuutta sosiaalietuuksiin, kuten palkalliseen sairauslomaan, sairausvakuutukseen tai eläkkeeseen. YK:n työjärjestön ILO:n raportin mukaan vain joka viides työntekijä on oikeutettu sosiaalietuuksiin.⁹ Julkisen sosiaaliturvan puutteet kaatuvat äitien, isoäitien ja isosiskojen harteille, sillä heikoimmista huolehtiminen jää yleensä naisten vastuulle. Hoivavelvoitteittensa lisäksi naisten on kuitenkin tehtävä töitä myös kodin ulkopuolella, usein oman ja kansainvälisten terveyden kustannuksella. Köyhissä oloissa elävillä perheillä ja vammaisilla ei ole mahdollisuutta hankkia sellaisia ruoka- ja lääkevarastoja, jotka riittäisivät pitkiin karanteeneihin.

Epävirallisen talouden piirissä työskentelevillä ei ole mahdollisuutta eristäytyä koteihinsa tai kerätä säästöjä.

Käteisapu tuo helpotusta koronakriisiin

Sosiaalipoliittiset toimenpiteet ovat myös kehitysmaissa keskeinen osa koronakriisin hoitoa. Esimerkiksi monessa Afrikan maassa on laajoja käteisapuun perustuvia ohjelmia (*cash transfer programmes*), jotka voivat osaltaan taata myös koronakriisin aikana ja sen jälkeen, että kaikkein köyhimpien perustarpeet tulevat tyydytetyiksi. Käteisapu mahdollistaa myös sen, että epävirallisen sektorin työntekijät voivat kriittisinä aikoina pysyä poissa kaduilta ja toreilta menettämättä elantoaan.

Esimerkiksi Euroopan komission kehitysyhteistyöstä vastaavalla pääosastolla on oma *Social Protection Across the Humanitarian Development Nexus -verkostonsa*. Siinä humanitaarinen työ samalla kehittää taloudellisesti ja sosiaalisesti kestäviä sosiaali- ja terveysturvallisuuden rakenteita. Ne jäävät maahan, kun humanitaarinen apu päättyy. Vastaavasti sosiaali- ja terveysturvallisuuden sekä valmiuden ja varautumisen suunnitelmia ja rakenteita pitää kehittää ”rauhan aikana”. Humanitaarisen työn pitäisi aktiivisesti käyttää ja vahvistaa niitä, kun humanitaarinen kriisi iskee.

⁸ Epävirallinen sektori on se osa työn ja toimeentulon aluetta, joka on lainvalvonnan ulkopuolella, muttei varsinaisesti rikollista. Toiminnasta ei kerry verotuloja. Epävirallinen (tai informaalisektori) kasvaa, kun virallisen sektori (julkisen tai yksityissektori) ei pysty tarjoamaan tarpeeksi koulutusta ja palkkatasoltaan säällisiä työpaikkoja kasvavalle työikäiselle väestölle. Siihen kuuluvia ryhmiä ovat mm. kotitalouksien työntekijät, kaupustelijat ja torimyyjät sekä erilaiset muut itsensä työllistäjät. Toiminta on pienimuotoista, usein hädin tuskin köyhyysrajat ylittävää, eikä elinkeinon harjoittamista määrätellä tai suojella lailla.

⁹ ILO Covid-19 World of Work Report.

Poikkeustila on uhka demokratialle ja lisää konfliktiherkkyttä

Poikkeustilan kaltaiset olosuhteet ovat uhka demokratialle, sillä epävakauden hallintaa voidaan käyttää myös syynä ihmisoikeuksien rajoittamiselle sekä kansalaisyhteiskunnan tilan ja kansalaisjärjestöjen toimintamahdollisuuksien kaventamiselle. Usein kriisitilanteet ja niiden jälkihoito mahdollistavat rajujen uudistusten tai tiukennusten läpiviennin. Sosiaalista ja poliittista tilaa rajoittavien toimien tulisi olla lyhytaikaisia, mahdollisimman tarkkaan määriteltyjä ja rajattuja, ja niistä tulisi siirtyä mahdollisimman pian takaisin normaaleihin vapauksiin. Tämä on tärkeää myös siksi, että kansalaisjärjestöillä on merkittävä rooli peruspalveluiden ylläpidossa ja kehittämisessä useissa maissa. Jos poikkeustila johtaa demokratian ja järjestöjen roolin kaventamiseen, vaikuttaa se myös palvelujen tarjontaan ruohonjuuritasolla. Lisäksi sananvapauden rajoittaminen hidastaa merkittävästi tiedonsaantia ja myöhästyttää toimenpiteitä.

Epidemian seurauksena hauraat yhteiskunnat ja valtiot tulevat entistä hauraammiksi. Keskeiseen rooliin nousevat yhtäältä hallinnon tehokkuus ja toisaalta hallinnon legitimitetti – se, purevatko pandemian hallintaan tähtäävät toimenpiteet ja onko kriisi käsitelty yhteiskunnallista luottamusta ja avoimuutta herättäen. Paikoissa, joissa kansalaisten luottamus viranomaisiin on jo entuudestaan heikko, kriisitilanne voi entisestään syventää luottamuspulaa ja vaikuttaa yhteiskuntien vakauteen.

Tyypillisesti kriisitilanteet tuovat pintaa kyteviä poliittisia paineita ja kärjistävät vanhoja kiistoja. Jos luottamus poliittiseen järjestelmään on vähäinen, voivat koronan takia siirretyt vaalit lisätä epäluottamusta ja horjuttaa vakautta. Poikkeustila uhkaa myös rauhanprosessesja ja -pyrkimyksiä sekä sopimusten toimeenpanoa. Näiden jatkuvuus on turvattava. YK:n pääsihteeri on vedonnut, että konfliktien osapuolet ympäri maailman suostuisivat tulitaukoon koronan aikana. Suomi tukee vetoomusta yhteensä 52 muun maailman valtion kanssa.

Toisaalta poikkeustilanne saattaa tarjota tilaisuuden konfliktin osapuolten kokoamiselle keskustelemaan toimenpiteistä sen rajoittamiseksi. Vuoropuhelun luominen, osallisuuden tukeminen ja luottamuksen

lisääminen ovat nyt tärkeämpiä kuin koskaan. Kriisi voi olla myös mahdollisuus kansainväliselle yhteisölle edistää rauhanomaista ratkaisujen löytymistä poliittisiin väkivaltaisiin konflikteihin. Tästä esimerkkinä on Kaakkois-Aasian tsunamikatastrofi, joka osaltaan loi painetta Acehin rauhansopimuksen solmimiselle. Suomi ja EU onnistuivat yhdistämään hätäavun sekä oikea-aikaisen ja resurssoidun rauhanvälitystyön yhteistyössä aasialaisten toimijoiden kanssa.

Taloukasvu hyytyy ja velkataakka kasvaa

Laajamittaisen epidemian talousvaikutukset ovat tuhoisat maiden bruttokansatuloille, ulkomaankaupalle ja velkaantumiselle. YK:n kauppaja kehityskonferenssi UNCTAD on jo nyt laskenut Afrikan tämän vuoden taloukasvuennustetta 2,9 prosentista 1,5 prosenttiin. Toisaalta on selvää, että etenkin köyhimmät maat joutuvat nyt ottamaan lisää velkaa. Siksi kansainväliselle valuuttarahastolla IMF:llä sekä alueellisilla kehitysrahoituslaitoksilla on tärkeä rooli. Oleellista on, että jo nykyisten luottojen takaisinmaksua ja korkokuluja tarkistetaan välittömästi, jotta resursseja olisi ohjattavissa kriisin etupainotteiseen hoitoon.

Myös kaupan protektionismi maiden välillä vahvistuu. Koronauhka on jo nyt lyönyt jarrun Afrikan vapaakauppa-alueen (*African Continental Free Trade Area*, AfCFTA) neuvotteluille. Vapaakauppa-alueesta on toivottu voimaa maiden välisen yhteistyön tiivistämiselle sekä Afrikan taloukasvulle ja kehitykselle. Neuvottelujen piti käynnistyä heinäkuun alussa. Pandemian puhkeamisen myötä maat saattaisivat perääntyä alustavista neuvotteluasemistaan kaupan esteiden purkamiseksi. Tarve turvata kansalliset intressit ensin vaikuttaa maailmanlaajuisesti moniin kauppakysymyksiin.

Koronaviruspandemian makrotaloudelliset vaikutukset iskevät moniin humanitaarisista kriiseistä kärsiviin maihin huolimatta siitä, missä määrin itse tauti leviää niihin. Suurimmassa vaarassa ovat maat, jotka ovat riippuvaisia maataloustuotteiden tai öljyn viennistä, ulkomaisista rahalähetyksistä ja tuontiruoosta ja joissa valtion velkaantumisaste on korkea ja valuuttatavarannot vähäiset. Makrotaloudelliset vaikutukset saattavat entisestään syventää humanitaarisia kriisejä ja lisätä kansainvälisen avun tarvetta esimerkiksi pahasti

Koska sairaanhoidon
voimavarat köyhissä
maissa ovat vähäiset,
pitää keskittyä
ennaltaehkäisyyn.

velkaantuneissa Jordaniassa, Libanonissa ja Sudanissa, öljynviennistä ja ruoantuonnista riippuvaisessa Etelä-Sudanissa sekä tuontihyödykkeistä riippuvaisissa Kongon demokraattisessa tasavallassa, Venezuelassa ja Libyassa.

Taloudellisten vaikutusten pelko saattaa johtaa siihen, ettei tautitapauksia raportoida WHO:lle kansainvälisen terveysjärjestön (IHR) mukaisesti. Tämä puolestaan viivyttää toimia epidemian hillitsemiseksi sekä nopeuttaa tautien leviämistä maiden välillä.

Osa varsinkin hauraiden maiden terveydenhuollosta pyörii diasporan taloudellisen tuen varassa. Siirto- ja rahalahetykset perheilleen ja sukulaisilleen ovat usein myös kotitalouksien tärkeä ”sairausvakuutus” lähde, jolla katetaan sairaanhoidon kuluja. Covid-19 -pandemian taloudelliset vaikutukset ja lama vaarantavat diasporan toimeentulon vauriillakin alueilla ja nämä elintärkeät rahalahetykset.

Maiden rajojen ylittävien luonnonvarojen merkitys ja niihin liittyvät mahdolliset kiistat kärjistyvät kriisitilanteissa, kun maat alkavat suojella omia etujaan. Vesivarat ovat yksi keskeisimmistä kysymyksistä. Vesivarakysymykset liittyvät suoraan veden riittävyyteen vesihuollossa mutta myös maatalouteen ja sen kykyyn tuottaa ruokaa.

Ennakointi ja saumaton yhteistyö ratkaisevan tärkeitä

Ennakointi, paikallisten terveystoimijoiden rooli ja kansainvälisten tahojen yhteistyö ovat ratkaisevia koronaviruksen vastaisessa taistelussa. Useissa maissa oppia on saatu ebolaviruksen ja muiden tartuntatautien leviämisen hillitsemisestä ja hoidosta.¹⁰ Koronaviruksen aiheuttama epidemia on kuitenkin aivan uuden mittaluokan haaste. Epidemia on vaikeammin rajattava, virus tarttuu salakavalasti, eikä sen hoitamiseen ole riittäviä resursseja. Maailmalla ei ole varaa siihen, että köyhien maiden kehityspyrkimykset kääntyvät humanitaariseksi kriisiksi, etenkin Afrikassa.

Koska sairaanhoidon voimavarat köyhissä maissa ovat vähäiset, pitää keskittyä ennaltaehkäisyyn. Yksilöön ja yhteisöön kohdistuvat ennaltaehkäisevät toimenpiteet ovat kaikkein tehokkaimmat keinot taudin leviämisen rajoittamisessa. Tehokkain tapa torjua koronaviruksen leviämistä on kontaktien rajaaminen ja perushygienian ylläpitäminen, jossa tärkein toimi on käsien peseminen vedellä ja saippualla.

Taudin leviämisen rajoittamisessa paikallisten kansalaisjärjestöjen rooli on merkittävä. Järjestöt ovat paikalla kriisin alkaessa ja jäävät maahan kriisin jälkeen. Ne myös tuntevat hyvin paikalliset olosuhteet ja tapakulttuurin. Tehokas ennaltaehkäisy perustuu läheiselle ymmärrykselle ihmisten tiedon tarpeista, uskomuksista ja terveyskäytännöistä. Järjestöjen kautta tavoitetaan yhteisöjä, alueita ja ihmisryhmiä, joita virallinen viestintä ei tavoita. Paikallisten järjestöjen rooli koronaviruksen kaltaisesta kriisistä toipumisessa on myös merkittävä, sillä he auttavat kaikista haavoittuvimmassa asemassa olevien tunnistamista ja tukemista kriisin yli.

Todellinen ja oikea-aikainen ennaltaehkäisy on kuitenkin sitä, että lisätään terveyspalveluiden saavutettavuutta ja kattavuutta silloin kun terveyskriisi on vielä hallittavissa. Tämä ei voi olla pelkästään humanitaaristen, kansainvälisten tai paikallisten kansalaisjärjestöjen vastuulla, vaan siihen tarvitaan vahvaa julkisen sektorin panosta kussakin maassa. YK-järjestöt, Punainen Risti ja maailmanlaajuiset terveysaloitteet tarjoavat tähän hyvän alustan. YK-järjestöt, kuten WHO:n maatoimistot, antavat asiantuntija-apua maille ja koordinoivat toimia tartuntatautiviraston kanssa. Osaamista tarvitaan kuitenkin myös muilta kansainvälisiltä terveystoimijoilta, jottei rahoituksen niukkuudesta kärsivä kansainvälinen

¹⁰ Länsi-Afrikassa 2014 puhjennut ebola-kriisin yhteydessä perustettu YK:n kehitysjärjestö UNDP:n koordinoima ebola-rahasto (UN Ebola Response Multi-Partner Trust Fund) keräsi vuosina 2015-2016 yhteensä 170 miljoonaa dollaria, jotka se käytti sairastuneiden hoitoon, peruspalveluiden turvaamiseen, sairastuneiden identifiointiin, jäljittämiseen ja turvallisiin hautajaisiin sekä vakauden ylläpitämiseen. Suomi oli rahaston kahdeksanneksi suurin rahoittaja.

YK-järjestelmä ylikuormitu. Afrikan unionilla on Länsi-Afrikan ebolakriisin jälkeen perustettu tartuntatautivirasto, jonka tehtävänä on hoitaa maiden välistä yhteistä suunnittelua, tiedottamista ja koordinaatiota.

Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun kansalliset yhdistykset toimivat omissa maissaan viranomaisia kriisitalanteissa avustavina toimijoina vapaaehtoisverkostojensa kautta. Maissa on myös muita paikallisia terveysjärjestöjä, jotka ovat linkittyneet maidensa terveysviranomaisten työhön. Näin niillä on nopea valmius mobilisoida kriisissä viranomaisten tueksi. Koronakriisissä usein kehitys yhteistyövaroilla koulutetut terveysvapaehtoiset ovat suuri voimavara, kun kriisissä tarvitaan lisäkäsä maanlaajuisesti. Myös uskonnollisilla johtajilla ja toimijoilla on merkittävä rooli tiedonvälityksessä ja valistuksessa. Epidemioissa paras vaste perustuukin nopeasta ja ammattimaisesta paikallisten voimavarojen valjastamisesta taudin leviämistä ehkäisevään työhön. Lisäksi on tärkeää, että kestävä kehityksen tavoitteita, demokratiaa ja ihmisoikeuksia ajavat kansalaisjärjestöt pystyvät jatkamaan toimintaansa myös kriisin aikana.

Kansainvälinen yhteisö vastaa koronakriisiin

Maailman terveysjärjestö WHO:n ja sen kumppaneiden helmikuussa 2020 julkaiseman 675 miljoonan dollarin strategisen valmius- ja vastesuunnitelman tavoitteena on tukea kaikkia maita keskeisissä toimenpiteissä, joilla koronaviruksen leviämiseen pyritään vaikuttamaan. Suunnitelma on laadittu kolmeksi kuukaudeksi ja sitä päivitetään.¹¹ Suomi on tukenut Maailman terveysjärjestöä valmius- ja vastesuunnitelman toimeenpanossa miljoonalla eurolla.

Kriisin leviytystä pandemiaksi YK julkisti maaliskuussa poikkeuksellisen mittavan, 2 miljardin dollarin (1,8 miljardin euron) maailmanlaajuisen humanitaarisen vastesuunnitelman ja hätäapuvetoomuksen (Global Humanitarian Response Plan GHRP). Vetoisuus on YK-järjestöjen yhteinen ja se kattaa välittömimmät pandemiaan vastaamisen toimet vuoden 2020 loppuun. Suunnitelmaa ja rahoitustarvetta päivitetään kuukausittain. Humanitaarisen vastesuunnitelman toimet kohdistetaan 40:een erityisen haavoittuvassa asemassa olevaan maahan. Humanitaariset rahoitustarpeet ovat suurimmat terveyssektorista vastaavalla WHO:lla (450

miljoonaa), lapsista sekä vesihuolto- ja hygieniasektorista vastaavalla Unicefilla (450 miljoonaa dollaria), ruoka-avusta ja koko humanitaarisen järjestelmän logistiikkapalveluista vastaavalla Maailman ruokaohjelmalla WFP:llä (350 miljoonaa) sekä YK:n pakolaisjärjestöllä UNHCR:llä (255 miljoonaa).¹²

YK:n keskitetty hätäapurahasto Cerf on myöntänyt YK-järjestöjen humanitaariseen pandemiavasteeseen kaikkiaan 75 miljoonaa dollaria, mikä on rahaston historian suurin yksittäiseen kriisiin kohdistunut rahoituspäätös. Suomi tukee Cerfiä 8 miljoonalla eurolla vuodessa. Suomi valmistelelee myös korvamerkittyä rahoitusta YK:n maailmanlaajuiseen hätäapuvetoomukseen.

Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun yhdistysten kansainvälinen liitto (IFRC) sekä erityisesti konfliktialueilla toimiva Punaisen Ristin kansainvälinen komitea (ICRC) ovat myös avanneet omat, YK:ta täydentävät globaalit hätäapuvetoomuksensa, joiden yhteismäärä on noin 800 miljoonaa Sveitsin frangia. Näiden vetoomusten kautta tuetaan kansallisten Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuiden koronan vastaista työtä niin yhteisöissä kuin viranomaisten tukena. Työtä tehdään myös konfliktimaissa alueilla ja paikoissa, joihin muilla toimijoilla ei ole pääsyä, kuten vankiloissa. Afrikassa koronan vastaisessa työssä on 41 kansallista yhdistystä.

YK perusti 31.3.2020 uuden YK-järjestöjen välisen rahoitusmekanismin (COVID-19 Response and Recovery Multi Partner Trust Fund), jolla pyritään vastaamaan koronakriisin aiheuttamiin negatiivisiin kehitysvaikutuksiin. Sen avulla autetaan matalan ja keskitulotason maita pandemiavasteessa sekä kriisistä palautumisessa. Rahasto toimii YK:n varapääsihteerin suorassa valvonnassa ja sen mallina on ollut toimivana pidetty Ebola-rahasto. Uusi rahasto täydentää WHO:n helmikuussa julkaisemaa strategista COVID-19 -valmius- ja vastesuunnitelmaa sekä YK:n maaliskuussa julkaisemaa YK:n COVID-19 -hätäapuvetoomusta. Sen kohteena ovat kaikista haavoittuvimmat maat ja ihmiset, jotka kärsivät eniten koronaviruspandemian aiheuttamasta kriisitalanteesta. Rahastolla on kolme päätoivotta: 1) vastata akuuttiin terveyskriisiin, 2) edistää yhteiskunnan ja talouden elpymistä sekä 3) auttaa jälleenrakentamaan kriisin jälkeen tasa-arvoisempia, inklusiivisempia ja kestävämpiä talouksia ja yhteiskuntia.

Rahaston tarkoituksena on edistää YK-järjestöjen välistä yhteistyötä ja johdonmukaisuutta. Sen työ pohjautuu YK:n maakoordinaattorien sekä YK:n

¹¹ <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/donors-and-partners/funding>

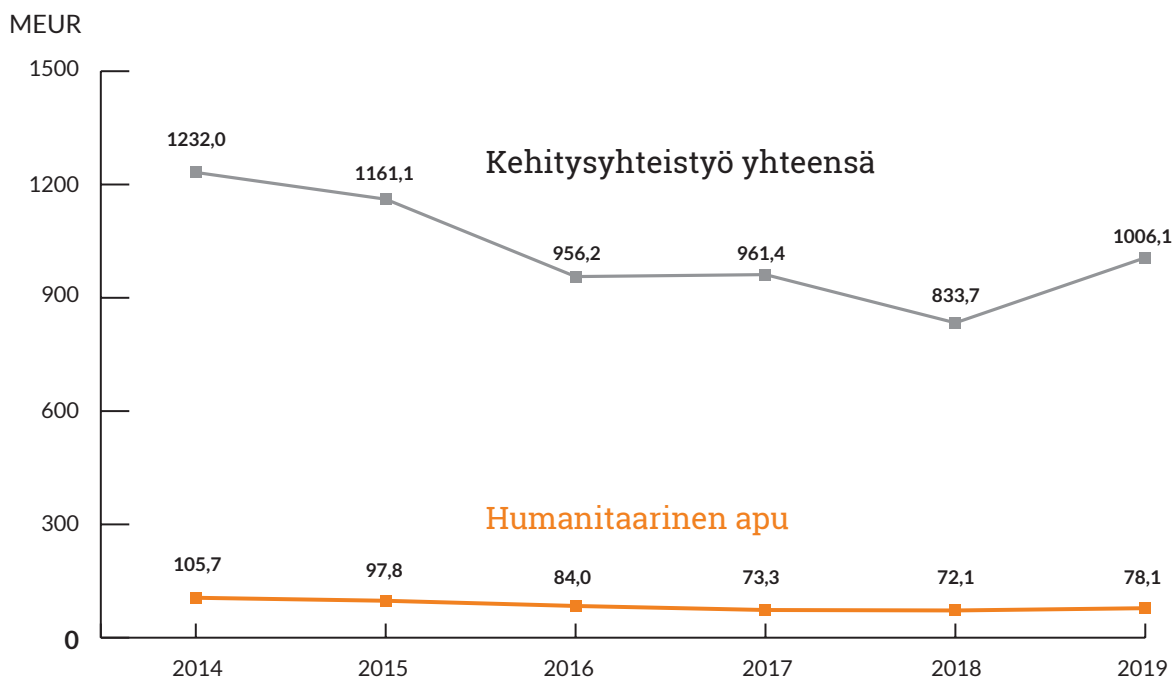
¹² <https://www.unocha.org/sites/unocha/files/Global-Humanitarian-Response-Plan-COVID-19.pdf>

maatiimien toimintaan, niiden paikallistuntemukseen ja kykyyn reagoida paikallisiin olosuhteisiin. Rahaston tavoitteena on myöntää nopeasti ja joustavasti tukea sinne, missä sitä eniten tarvitaan. Lisäksi sen on tarkoitus olla katalyyttinen ja vivuttaa laajempia rahavirtoja. Tässä se tekee yhteistyötä kansainvälisten rahoituslaitosten kanssa ja edistää siten kehitysmaita varmistamaan tarvittavat investoinnit pandemiavasteessa ja jälleenrakentamisessa. Kestävä kehitys on rahaston toiminnan perustana. Rahoitustavoite on kaksi miljardia USD, josta yksi miljardi on kohdennettu ensimmäiselle yhdeksälle kuukaudelle. Tavoitteena on käynnistää hankkeet toukokuun alussa. Rahasto kattaa kahden vuoden ajanjakson huhtikuusta 2020 huhtikuuhun 2022.

Euroopan unioni on tähän mennessä tukenut globaalia humanitaarista vastesuunnitelmaa 276 miljoonalla eurolla. Tästä 113,5 miljoonaa euroa suunnataan WHO:n toimiin.¹³

Rahaston tavoitteena on myöntää nopeasti ja joustavasti tukea sinne, missä sitä eniten tarvitaan.

Julkisen kehitysyhteistyön maksatukset 2014–2019

Lähde: Ulkoministeriö, kehitysyhteistyön hallinto- ja oikeusyksikkö 2020

EU korostaa monenkeskistä yhteistyötä

Koronakriisi on happotesti Euroopan ja Afrikka välisille kumppanuussuunnitelmille. Uusi yhteinen strategia on määrä hyväksyä Afrikan unionin ja Euroopan unionin huippukokouksessa lokakuussa 2020. EU on tähän saakka ollut mantereen suurin kauppakumppani, investoija ja kehitysyhteistyötaho. Yli viidesosa Suomen kehitysyhteistyöstä ja Suomen kauppapolitiikka kanavoituvat Euroopan unionin kautta.

Euroopan komission huhtikuun alussa julkaiseman *Global EU response to COVID-19* -tiedonannon¹⁴ mukaan EU pyrkii välittömästi vastaamaan koronakriisin haasteeseen erityisesti kumppanimaissaan, joissa terveydenhuolto ja talous ovat erityisen haavoittuvia. Vastaus muodostaa yhden kokonaisuuden, jota EU kutsuu Team Europe -lähestymistavaksi. EU korostaa monenkeskistä lähestymistapaa ja yhteistyötä YK-järjestöjen ja rahoituslaitosten kanssa. EU:n vastauksen tärkeimmät elementit liittyvät hätäapuun,

terveydenhuoltojärjestelmien tukemiseen kriisissä sekä talouden tukitoimiin.

Hätäavun osalta EU tukee kansainvälisten järjestöjen toimia, antaa terveyteen, vesihuoltoon ja sanitointiin, hygieniaan ja näiden järjestämiseen tarvittavaa logistista apua. Myös suojarusteiden ja lääkkeiden valmistusta Euroopassa lisätään sekä EU-maiden että kumppanimaiden käyttöön. EU:n tavoitteena on vahvistaa terveydenhuollon valmiustilaa, koulutusta, seurantaan, tiedotusta sekä välittää lääkkeitä ja terveydenhuollon välineistöä ja suojatarvikkeita. Tässä EU toimii suoraan omien ohjelmien ja Maailman terveysjärjestön kautta. EU:n esittämät talouden tukitoimet nojautuvat kolmeen pilariin: suoraan budjettitukeen, lainataukuksiin ja yksityisen sektorin tukiin.

Komission tiedonannossa esittämän EU:n kriisituen kokonaismäärä on 15,6 miljardia euroa. Raha ei ole lisäistä, vaan se on jo osa ulkosuhderahoitusta, jota nyt suunnataan kriisin hoitoon. Tiedonanto ei käsittele tarkemmin kohdennuksen vaikutuksia muihin toimintoihin tai kriisin jälkeiseen aikaan.

Koronakriisi korostaa sosiaaliturvan kehittämisen merkitystä

Koronakriisi ja sen aiheuttama taloudellinen šokki etenkin heikoimmissa asemissa oleviin ihmisiin korostavat entisestään sosiaaliturvan kehittämisen merkitystä kehitysmaissa. Suomi on ollut viime vuosina näissä kysymyksissä yksi aktiivisimmista EU-maista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL johti vuosina 2015–2019 EU:n yhteistä EU Social Protection Systems -ohjelmaa, jonka työn tuloksena monissa Afrikan ja Aasian maissa on nyt hyvin koulutettuja kansallisia sosiaaliturvan asiantuntijoita. He pystyvät kanavoimaan sosiaaliturvan käteisapua kustannustehokkaalla tavalla köyhienkin ja epävirallisessa taloudessa eläville perheille – usein naisille.

Suomi on edelleen hallitusten ja kehitysjärjestöjen yhteisen Universal Social Protection (Sosiaaliturva kaikille) -ohjausryhmän jäsen. Tässä roolissa on voitu vaikuttaa suhteellisen pienilläkin panoksilla YK-järjestöjen, kehityspankkien, hallitusten ja kansalaisjärjestöjen koordinaation ja tuloksellisten yhteistyöohjelmien vahvistumiseen.

Koronakriisin aikana työ näkyy muun muassa Suomen tuella rakennetun www.Socialprotection.org -portaalin kautta, jossa kehitys- ja rahoittajamaiden ja -järjestöjen asiantuntijat kehittävät yhteisiä toimia pandemian leviämistä vastaan muun muassa webinaarien, nettikoulutusten ja sosiaaliturvan ammattilaisten vertaisoppimisen kautta. Suomen rahoituksella rakennettiin myös nettipohjainen Social Protection and Human Rights -sivusto. Rahoitusta jatkamalla Suomi voisi vaikuttaa siihen, että ihmisoikeusperiaatteet ohjaavat myös globaaleja koronaviruksen vastaisia toimia.

¹⁴ https://ec.europa.eu/international-partnerships/topics/eu-global-response-covid-19_en

Universaali terveysturvallisuus ja -turvallisuus yhteisenä tavoitteena

WHO:n mukaan yli puolella maailman ihmisistä ei ole pääsyä tarvitsemiinsa välttämättömiin terveysturvallisuuteen. Noin 100 miljoonaa ihmistä ajautuu äärimmäiseen köyhyyteen vuosittain terveysturvallisuuden vuoksi.

Terveellisen elämän ja hyvinvoinnin takaaminen kaiken ikäisille on YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelman (Agenda2030) keskeisiä tavoitteita (tavoite-3). Tämä edellyttää sitä, että kaikilla on yhdenvertainen pääsy laadukkaisiin ja välttämättömiin terveysturvallisuuteen. Lisäksi turvallisia, tehokkaita, laadukkaita ja edullisia lääkkeitä ja rokotteita on oltava saatavilla ilman maksuista koituvaa taloudellista ahdinkoa. Tätä kutsutaan universaaliksi terveysturvallisuudeksi. Siihen kuuluvat keskeisesti myös seksuaali- ja lisääntymisterveys ja -oikeudet.

Viime vuonna Suomi sitoutui YK-tasolla nopeuttamaan toimia maailmanlaajuisen terveysturvallisuuden saavuttamiseksi. Laadukkaat sosiaali- ja terveysturvallisuuspalvelut sekä riittävä, koko väestön kattava sosiaaliturva yhdessä ovat vaikuttava keino estää sairaudesta ja vammaisuudesta johtuvaa köyhyyttä, syrjäytymistä ja eriarvoisuutta. Suomi on myös sitoutunut edistämään sitä, että kapasiteettia havaita, varautua ja torjua terveysturvallisuutta vahvistetaan kaikissa maissa, erityisesti kehitysmaissa. Terveysturvallisuus edellyttää eri hallinnonalojen yhteisiä ja koko yhteiskunnan laajuisia toimia globaalista ja kaikissa maissa.

Suomi on tehnyt vuosia yhteistyötä maailmanlaajuisen terveysturvallisuuden vahvistamiseksi ja työskennellyt Afrikan maiden kanssa kansainvälisten järjestöjen monet hallinnon alat yhteen tuovien verkostojen kautta sekä kahdenvälisessä yhteistyössä. Suomi on ollut mukana kehittämässä ja osallistunut WHO:n ulkoisiin terveysturvallisuuden arviointeihin, joiden avulla maat saavat tietoa terveysturvallisuusvalmiuksistaan ja kehittävät suunnitelmia niiden parantamiseksi.

Pandemioiden ehkäisyssä terveysturvallisuudella ja -turvallisuudella on suuri merkitys. Tätä tulee jatkaa ja vahvistaa yhteistyössä tehtävään ja tilanteeseen parhaiten sopivien toimijoiden kanssa. On kiinnitettävä huomiota siihen, että vaikka varoja siirretään epidemian hoitoon, ei koko muu terveyssektori kärsi.

Pandemioiden ehkäisyssä terveysturvallisuudella ja -turvallisuudella on suuri merkitys. Tätä tulee jatkaa ja vahvistaa yhteistyössä tehtävään ja tilanteeseen parhaiten sopivien toimijoiden kanssa.

Terveysturvallisuus on kuitenkin vain yksi kokonaisuus välttämättömien terveysturvallisuustoimien joukossa. Lisäksi tarvitaan muun muassa terveyden edistämistä, mukaan lukien toimia sosiaalisten ongelmien ja terveyden eriarvoisuuden torjumiseksi, terveydenhuollon hallinnon vahvistamista sekä pätevän terveysalan työvoiman, organisaattiorakenteiden ja rahoituksen varmistamista. Tärkeitä ovat myös viestintä ja sosiaalinen mobilisointi terveyden hyväksi sekä tutkimus ja asiantuntijatieto ohjaamaan politiikkoja ja käytäntöjä.

Suomi vahvistaa Afrikan maiden terveysturvaa

Suomi on tehnyt pitkään yhteistyötä maailmanlaajuisen terveysturvallisuuden vahvistamiseksi.

Afrikan maissa on toimittu kahdenvälisen kehitysyhteistyön ohella kansainvälisten järjestöjen kautta. Suomi on ollut esimerkiksi mukana kehittämässä WHO:n arviointeja, jotka antavat tietoa maiden terveysturvallisuusvalmiuksista ja auttavat tekemään eri hallinnonalojen yhteisiä suunnitelmia valmiuksien parantamiseksi.

Somaliassa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL on tehnyt ulkoministeriön rahoituksella yhteistyötä Somalimaan terveys- ja kehitysministeriön ja YK:n siirtolaisviraston kanssa tukeakseen ministeriötä kansainvälisen terveys säännösten toimeenpanossa. Näin vahvistetaan tarttuvien tautien ehkäisyä, havaitsemista ja nopeaa reagointia koronaviruksen kaltaisiin kansanterveysuhkiin.

Tansaniassa Suomella on kehitysyhteistyöhanke, jossa koulutetaan paikallisia asiantuntijoita ja viranomaisia tunnistamaan biouhkia ja tartuntatauteja kenttäkelpoisilla ja nopeilla tunnistusmenetelmillä. Lisäksi koulutetaan biologisten riskien hallintaa laboratorioissa. Hankkeen hallinnoinnista ja toteutuksesta vastaa Puolustusvoimien Sotilaslääketieteen Keskus.

Yhteistyökumppanina toimii Tansanian maatalousministeriö. Vuonna 2014 alkanut viisivuotinen hanke on saanut jatkoa, ja tämän vuoden hankesuunnitelmassa toimintaa suunnataan myös koronaviruksen vastaisiin toimiin.

Riskinä päällekkäiset kriisit ja humanitaarisen avun tarpeen leviäminen

Jo ennen koronapandemian puhkeamista humanitaarisen avun tarve on ollut maailmassa korkeammalla kuin kertaakaan toisen maailmansodan jälkeen. Valtaosa humanitaarisesta avusta tarvitaan konfliktialueilla. Kuitenkin myös ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuuden hupeneminen lisäävät luonnonkatastrofeja, jotka vaativat yhä kasvavan osuutensa riittämättömästä humanitaarisesta rahoituksesta. Akuutit humanitaariset kriisit myös pitkittyvät ja monimutkaistuvat. Näin on jo käynyt useamman kriisin kohdalla eri puolilla Afrikkaa ja ympäri maailmaa. Toisaalta juuri kriisien juurisyyihin puuttuminen, kuten konfliktien ennaltaehkäisy, rauhanyhteistyö, katastrofiriskien ennaltaehkäisy sekä ilmastonmuutoksen ja luonnon monimuotoisuuden kadon pikainen torjunta, vähentää humanitaarisen avun tarvetta ja tulee pitkällä aikavälillä halvemmaksi.

Kriisialueilla tilanne on kestämätön jo ilman koronaepidemiaakin. YK:n mukaan koronaepidemian ja humanitaarisen kriisin yhdistyminen on kuitenkin todennäköistä useissa maissa ja alueilla. Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat maat, joissa on paljon pakolaisia tai maan sisäisesti pakenemaan joutuneita tai jotka kärsivät akuutista ruokakriisistä eli aliravitutujen ja ruoka-avun varassa elävien ihmisten määrä on suuri. YK:n mukaan suurimmassa riskissä ovat Etelä-Sudan, Keski-Afrikan tasavalta, Somalia, Haiti, Burundi, Afganistan, Kongon demokraattinen tasavalta, Tšad, Sudan ja Malawi.

Vuonna 2019 maailmassa oli yli 70 miljoonaa kodeistaan pakenemaan joutunutta, joista maan sisäisiä pakolaisia oli ennätysmäärä: 41,3 miljoonaa. Pelkästään Syyriassa heitä on 6,1 miljoonaa. Suurin osa pakolaisista tulee viidestä maasta (Syyriasta, Afganistanista, Etelä-Sudanista, Myanmarista, Sudanista ja Kongon demokraattisesta tasavallasta), joista suurimmassa osassa on jo todennettuja koronatartuntoja. Suurta taakkaa pakolaisista kantavat usein köyhät ja konfliktiherkät maat ja

alueet, kuten Afrikassa Uganda ja Etiopia tai Lähi-Idässä Syyrian lähialueet (Jordania, Irak, Libanon) ja Aasiassa Bangladesh. Maiden sisällä ja rajoilla on myös alueita, jotka ovat kriittisiä. Myös Kreikan pakolaisleireillä ihmiset ovat hyvin haavoittuvassa asemassa, sillä terveydenhuolto on olematonta ja ihmiset ovat majoittuneet tiiviisti. Vesihuolto- ja sanitaatiopalvelut ovat vakavasti alimitoitettut tai jopa olemattomat. Koronopidemian puhjetessa suurimmassa vaarassa ovat pakolaisleireillä tai väliaikaisissa suojissa elävät – erityisesti aliravitut lapset, ilman huoltajaa olevat lapset, vanhuksat sekä kroonisista sairauksista kärsivät ja eri tavoin vammaiset ihmiset.¹⁵

Humanitaarisen avun järjestelmällä on edessään iso haaste. Miten edetään, kun jo olemassa olevaan kriisiin kytkeytyy uusi kriisi ja toimintaolosuhteet entisestään vaikeutuvat? Esimerkiksi toimitusketjujen häiriintyminen ja matkustusrajoitukset sekä terrorisminvastaiset toimet ja pakotteet rajoittavat avustustyöntekijöiden toimintaa jo olemassa olevilla kriisialueilla.

Virus sen sijaan ei tunne rajoja. Koronauhan edessä on tärkeää, että ennaltaehkäisy, varautuminen, pelastaminen, avustaminen ja toipuminen muodostavat yhtenäisen jatkumon.

Tärkeintä on pystyä toimimaan pandemian alkuvaiheessa. Tämä vaatii lisärahoitusta tilanteessa, jossa olemassa oleva rahoitus on jo suunniteltu kohdennettavaksi käynnissä oleviin kriiseihin.¹⁶ On kuitenkin ratkaisevan tärkeää, että olemassa olevaa humanitaarista työtä pystytään jatkamaan ja uusille katastrofeille löytyy edelleen avustusvaroja. Koronaepidemia ei pysäytä yhtäkään olemassa olevaa humanitaarista kriisiä tai torju tulevia katastrofeja. Humanitaarisen työn ja kehitysyhteistyön toimia linkittämällä humanitaariset toimijat pystyvät tukemaan koronakriisiin varautumista ja estämään epidemian leviämistä myös humanitaarisista kriiseistä ja epävakaudesta kärsivillä alueilla. Samalla kehitysyhteistyötoimijat ennaltaehkäisevät uusien kriisien puhkeamista auttamalla ihmisiä palautumaan koronakriisistä. Nyt jos koskaan avustustyön eri muotojen täydentävyyttä on vahvistettava tarkoituksenmukaisesti yhteensovitetuilla ja koordinoituilla avustustyön eri muodoilla. Suomella on tuore humanitaarisen avun linjaus (2019), joka antaa hyvän lähtökohdan toiminnan kehittämiseksi.

Kansainvälisten toimijoiden, myös Suomen haasteena on ollut kokonaisvaltaisen otteen puuttuminen

nopeissa muutostilanteissa. Kehitysyhteistyö, rauhan työn, humanitaarinen apu eivät kytkeydy toisiinsa riittävän saumattomasti ja toimijoiden välillä on edelleen tarpeettomia raja-aitoja. Esimerkiksi katastrofien eri vaiheet joudutaan rahoittamaan eri lähteistä, jolloin niiden suunnitelmallisuus ja saumattomuus kärsivät. Mitä tavan pitkäkestoiseen palautumiseen – jota myös koronaviruksen kauaskantoiset seuraukset saattavat vaatia – on vaikea saada rahoitusta, kun akuutein kriisi on ohi.

Rahoituksen joustavuuden lisäksi erilaisia ennusteisiin ja ennakoitavuuteen perustuvia humanitaarisen rahoituksen malleja pitää edistää, jotta taataan riittävä varautuminen, oikea-aikainen katastrofeihin vastaminen sekä kehitysyhteistyön jatkuvuus läpi kriisien ja katastrofien. Lisäksi yhtälöön tulisi lisätä rauhanrakennuksen tavoitteet. Samalla kun humanitaarisen avun ja kehitysyhteistyön välisiä yhteyksiä kehitetään, erityisesti konfliktialueilla on tärkeää turvata humanitaarisen työn itsenäisyys eikä sekoittaa sitä toimiin, joilla on poliittisempi tarkoitusperä. Humanitaarinen apu tulee antaa tarpeeseen eikä sitä tule ohjata poliittiset, taloudelliset tai sotilaalliset syyt. Humanitaarinen työ on myös muuttunut vuosi vuodelta vaarallisemmaksi avustustyöntekijöille.

Ongelmilla on tapana kietoutua toisiinsa ja ruokkia toisiaan. Sama dynamiikka pitäisi saada luotua ratkaisujen ja ratkaisijoiden välille. Kriisin keskellä ei pidä unohtaa ongelmien perimmäisiin syihin vaikuttamista. Kestävän kehityksen Agenda2030 ja sen 17 tavoitetta antavat työlle suunnan ja tavoitteet.¹⁷

Ongelmilla on tapana
kietoutua toisiinsa ja
ruokkia toisiaan. Sama
dynamiikka pitäisi saada
luotua ratkaisujen ja
ratkaisijoiden välille.

¹⁵ Tiedot Suomen Punainen Risti.

¹⁶ Perussuomalaisten kanta on, ettei Suomi voi tällä hetkellä nostaa kehitysyhteistyön tai humanitaarisen avun rahoitusta, vaan on toimittava nykyisten resurssien puitteissa.

¹⁷ <https://sustainabledevelopment.un.org/?menu=1300>

Mitä Suomen kannattaa tehdä?

Epidemiat konkretisoivat mantereiden, maiden ja ihmisten välistä keskinäistä riippuvuutta. Suomen on yhdessä muiden maiden ja kansainvälisten järjestöjen kanssa varauduttava koronaviruksen laajamittaiseen leviämiseen ja olemassa olevien kriisien syvenemiseen Afrikassa sekä hauraissa maissa kautta maailman. Koska koronakriisin mittavat seuraukset koskettavat kaikkia yhteiskunnan aloja ja osuvat erityisesti kaikkein haavoittuvammassa asemassa oleviin, on siihen vastattava samassa suhteessa. Kotimaan tilanteesta huolimatta Suomella on kykyä tukea kriisimaiden ponnisteluja eri tavoin ja eri tasoilla osana kansainvälistä yhteisöä kestävän kehityksen ja humanitaarisen avun periaatteiden mukaisesti.

Suomi on hallitusohjelman mukaisesti laatimassa Afrikka-strategiaa, jonka tarkoituksena on tiivistää yhteisiin etuihin pohjautuvia suhteita. Koronaepidemian vastaista taistelua ja sen perimmäisiin syihin puuttumista ei tässä yhteydessä voi ohittaa. Afrikan unioni, EU ja Suomi ovat sitoutuneet Agenda2030:n edistämiseen ja sitä vahvistavien kumppanuuksien luomiseen. Se muodostaa parhaan raamin pitkäjänteiselle toiminnalle eri politiikka-aloilla ja yrityssektorilla. Toimijat, jotka

tukevat paikallisia toimijoita myös koronakriisin aikana ja sen jälkeisessä taloudellisessa taantumassa, kasvattavat luottamuspääomaa. Monissa maissa tarkkaillaan vahvasti sitä, ketkä ovat luotettavia kumppaneita myös vaikeampina aikoina.

Etupainotteiden toiminta, jossa tuetaan erityisesti köyhien maiden kykyä varautua ja vastata epidemiaan sekä palautua siitä, on tehokkainta ja se säästää myös kustannuksia pitkällä aikavälillä. Kriisin alkuvaiheessa välittömät, erityisesti terveyteen ja perustarpeisiin liittyvät toimet korostuvat. Samanaikaisesti on kuitenkin katsottava myös pidemmälle. Välittömät ja pitkäaikavälin toimet eivät poissulje toisiaan vaan on pyrittävä siihen, että ne muodostavat koordinoitua ja toisiaan vahvistavan kokonaisuuden. Esimerkiksi Suomen kehityspolitiikan pitkän aikavälin painopisteet: naisten ja tyttöjen aseman ja oikeuksien vahvistaminen; kehitysmaiden talouden perustan vahvistaminen ja työpaikkojen luominen; koulutus, toimivat yhteiskunnat ja demokratia; Ilmastonmuutos ja luonnonvarat, ovat tärkeitä kriisin aikana ja sen jälkeen.

Suomen haasteena on edelleen humanitaarisen avun, kehitysyhteistyön ja -politiikkaa sekä konfliktien ratkaisuun tähtäävä rauhantyötä yhdistävän lähestymistavan kehittäminen. Koronakriisi tekee asiasta kiireellisen.

Etupainotteiden toiminta, jossa tuetaan erityisesti köyhien maiden kykyä varautua ja vastata epidemiaan sekä palautua siitä, on tehokkainta ja se säästää myös kustannuksia pitkällä aikavälillä.

Suomen välittömät toimet, joilla epidemian leviämistä voidaan hidastaa

On tärkeää tunnistaa ne yhteistyökumppanit, joilla on paras mahdollinen valmius ja jo olemassa olevat kanavat toimia kriisin puhjetessa, paras tilanneanalyysi ja kyky tunnistaa kaikkein haavoittuvimmat ryhmät. Tässä kansainväliset YK:n ja humanitaaristen toimijoiden koordinoitut aloitteet ovat avainasemassa.

Myös paikallisten toimijoiden tukeminen ja kansalaisjärjestöjen rooli korostuvat kriisitilanteissa sekä ennaltaehkäisevässä työssä, että ihmisoikeuksien ja paikallisten vähemmistöjen, kuten vammaisten, oikeuksien turvaamisessa.

Koronakriisi pakottaa sopeuttamaan ja muokkaamaan toimintoja kaikilla sektoreilla. Siksi on tärkeää, että Suomi saa eri kumppaniensa kautta ajantasaista ja luotettavaa tietoa kriisin kulusta ja sen vaikutuksista. Päätöksentekoa on nopeutettava, tarpeetonta muutoksenhakuburokratiaa vältettävä ja rahoitusta tulee pystyä käyttämään entistä joustavammin perustellusta syystä. Rahoituksen tulee ohjautua sinne, missä sitä eniten tarvitaan ja kohdentua tarkoituksenmukaisesti.

Humanitaarinen apu

- On tärkeää, että Suomi vastaa viipymättä YK:n maailmanlaajuiseen hätäapuvetoomukseen ja vastesuunnitelmaan.
- Suomen tulee myös tukea Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun liikkeen vetoomuksia. Tätä kautta tuki kohdentuu paikallisille kumppaneille ja heidän työlleen yhteisöissä, viranomaisyhteistyössä sekä avustustyössä vaikeilla konfliktialueilla.
- Humanitaarisen avun kasvava tarve edellyttää rahoituksen lisäämistä ja joustavuutta. Lisäystä ei tule kuitenkaan ottaa pääsääntöisesti muusta, pidemmän aikavälin tavoitteita edistävästä kehitysrahoituksesta. Varojen kanavoiminen koronakriisiin ei saa myöskään lisätä inhimillistä kärsimystä jo olemassa olevissa kriiseissä tai tulevilla katastrofeissa.¹⁸
- Seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyvät tarpeet kasvavat kriisien aikana, ja ovat täysin alirahoitettu osa kansainvälisessä humanitaarisessa

työssä. Suomen tulee osaltaan huolehtia tämän näkökulman vahvistamisesta. Myös koulutus on huomioitava entistä vahvemmin, kun kriisit pitkittyvät.

Kehitysyhteistyö

- Suomen tulee säilyttää kehityspolitiikassaan pitkäjänteinen ja suunnitelmallinen ote. Koronakriisi ei saa syrjäyttää muita toimia, vaikka sen vaikutukset onkin huomioitava ja sisällytettävä mahdollisuuksien mukaan osaksi kehitysyhteistyötä. Erityisesti tulee huomioida kansalaisyhteiskunnan tarvitsema tuki.
- Koronarahoitusta on kanavoitava myös keskipitkän ja pitkän aikavälin kehitystavoitteisiin, joiden avulla vastaaviin pandemioihin kyetään varautumaan ja vastaamaan paremmin.
- Kehitysrahoituksen ja kehitysyhteistyön käytösuunnitelmien joustavuutta tulee välittömästi lisätä, jotta kehitysyhteistyötoimijat voivat sopeuttaa toimintansa siten, ettei se uhkaa pitkäaikaisen työn tuloksia ja saavutuksia. Joustoa tarvitaan esimerkiksi ohjelmarahoitusten budjetteihin ja omavastuu-ehdoteihin.
- Suomella tulee olla valmius ohjata vuoden 2020 aikana käyttämättä jääviä kehitysyhteistyövaroja koronakriisiin kannalta strategisiin kohteisiin.

Monenkeskinen yhteistyö

- On erittäin tärkeää, että Suomi on mukana YK-järjestöjen välisessä rahastossa (*COVID-19 Response and Recovery Multi Partner Trust Fund*), jolla pyritään muun muassa vastaamaan akuuttiin terveyskriisiin ja edistetään yhteiskunnan ja talouden elpymistä.
- Suomen tukea Maailman terveysjärjestö WHO:lle ja työjärjestö ILO:lle on uudelleen arvioitava, jotta universaalia terveyskattavuutta voidaan kiireesti parantaa ja turvata työpaikkoja ja elinkeinoja köyhimmässä maissa. WHO:n Suomen rahoitusosuu- den palauttaminen aiemmalle tasolle (5,5 miljoonaa euroon) on tässä yhteydessä tärkeä päätös.
- Vesihuolto ja sanitaatio sekä ruokahuolto ovat

¹⁸ Perussuomalaisten kanta on, ettei Suomi voi tällä hetkellä nostaa kehitysyhteistyön tai humanitaarisen avun rahoitusta, vaan on toimittava nykyisten resurssien puitteissa.

terveyssektorille on erittäin tärkeitä koko kriisin kaarta, ihmisten hyvinvointia ja yhteiskunnan toimimista ajatellen. Suomella on tässä vahvaa osaamista ja näyttöjä eri yhteistyömuodoista.

Yksityissektorin yhteistyö

- Luotettava ja ajan tasainen tiedonsaanti on tärkeä osa kriisin hoitoa ja tarvitsee tukea. Suomalaisilla yrityksillä on osaamista terveysaineistojen levittämisessä sekä terveyskonsultaatioiden järjestämisestä matkapuhelimien välityksellä eri paikalliskielillä.
- Finanssisioituksia kannattaa kanavoida suomalaisten toimijoiden kautta, jotta varmistetaan niiden kohdentuminen myös pienemmille yritykselle ja köyhimmille alueille. Isojen monenkeskisten toimijoiden rahoitus on usein pienempien toimijoiden saavuttamattomissa.

Yhteistyö osana Euroopan unionia

- Suomen tulee olla aktiivinen ”Team Europe” -toimija ja seurata koronakriisivasteeseen ohjattujen varojen käytön kokonaisuuksia ja niiden vaikutuksia sekä kriisiin että niihin ulkosuhderahoitusten alueisiin, joista rahoitusta on siirretty kriisivasteeseen.
- EU:lla ja sen jäsenmailla on yhteisesti vaikutusvaltaa kansainvälisissä rahoituslaitoksissa, kuten Kansainvälisessä valuuttarahastossa ja Maailmanpankissa. Suomen tulee aktiivisesti vaikuttaa siihen, että näiden kautta köyhimpien maiden taloutta tuetaan pitkäjänteisesti ja vastuullisesti. Huomiota tulee kiinnittää erityisesti maiden velkojen kokonaishallintaan ja mahdollisiin velkahelpotuksiin.
- EU:n tulee painottaa perus- ja ihmisoikeuksien merkitystä ja suosittaa, että mahdolliset perusoikeuksien rajoittamiset noudattavat lähtökohteisesti minimiperiaatetta sekä tiukkaa ajallista rajausta. Poliittikkadialogissa kumppanimaiden kanssa on myös tärkeää pitää esillä vapaan tiedonvälityksen ja median tilannetta sekä tukea sananvapautta poikkeusolosuhteissakin.

Pitkän aikavälin toimet välittömien toimien rinnalla

Koronakriisi korostaa entisestään kestäväen kehityksen ja sen tavoitteiden merkitystä kaikkialla. Suomen tulee keskittyä tukemaan siirtymistä kestäväen talouteen, jossa maapallon kantokyvyn rajat ja luontopohjaiset ratkaisut ovat keskeisiä. Nykyisessä ilmasto- ja ympäristökriisissä uudet toimintamallit ovat ratkaisevassa asemassa globaalin ylikulutuksen purkamisessa ja yhteiskuntien toiminnan sopeuttamisessa maapallon kantokykyyn. Jokainen uusi ja vanha toimintamalli tulee sopeuttaa kantokyvyn rajoihin, mikä pitkällä aikavälillä vahvistaa ekosysteemin ja ihmistoiminnan kestävyyttä ja sopeutumista (resilience) poikkeustilanteissa. Luonnonsuojelu (ympäristöjen tuhoamisen estämiseen), villieläinkaupan hillitsemiseen sekä kestäviin paikallisiin elinkeinoihin panostaminen tulee pitkällä aikavälillä huomattavasti halvemaksi ja inhimillisesti kestävämmäksi kuin muutaman vuoden välein toistuvat pandemiat ja globaalitalouden pysähtyminen, joista hauraat valtiot kärsivät eniten.

On erityisen tärkeää, että Suomi jatkaa ihmisoikeusperusteista ulko- ja kehityspolitiikkaa sekä tukee Afrikan maiden alueellista yhteistyötä myös poikkeustilassa. Afrikan maiden kestävä talouden ja oman resurssipohjan vahvistaminen on entistä merkittävämpää vastuullisen yritys yhteistyön, kaupan ja verotuksen kautta. Kriisin kohdistuminen erityisesti kaikkein haavoittuvimpiin ryhmiin vaatii Suomelta pitkäjänteisen tasa-arvotyön ja syrjimättömyyden vastaisen työn vahvistamista kaikessa kehityspolitiikassa ja kaikilla tasoilla. Erityisen tärkeää on myös kiinnittää huomiota ja edistää myös kriisin aikana kaikkia toimia, joilla naisten työmarkkina-asema pyritään säilyttämään ja edistämään. Pääsy työmarkkinoille ja siellä pysymisen mahdollisuudet ovat keskeinen tekijä naisten työelämäoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta.

Suomella tulisi olla mahdollisuus kehittää hauraiden valtioiden turvallisuusalan viranomaisten omia kyvykkyksiä ja valmiuksia toimia yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa mahdollisissa poikkeuksellisissa tilanteissa. Laaja-alainen yhteistyö sisältäisi valmiussuunnittelun ja ennakoivan toiminnan suunnittelun, jolla varaudutaan erilaisiin turvallisuutta koetteleviin skenaarioihin. Tällaisella varautumisella ja valmiudella vahvistetaan alueiden kykyä toimia välittömästi

ongelmien ilmettyä. Kansalaisjärjestöjen mukaanottaminen on tärkeää myös tässä. Esimerkiksi Punaisen Ristin kansallisilla yhdistyksillä on erityinen rooli valmius-toimijana viranomaisten tukijana.

- Suomen tulee vaikuttaa EU:ssa, YK:ssa sekä rahoituslaitoksissa siihen, että riittävästi varoja ohjataan epidemioiden juurisyihin puuttumiseen eli luonnonympäristöjen tuhoamisen estämiseen ja villieläinkaupan hillitsemiseen.
- Suomen tulee jatkaa ja vahvistaa ruoka- ja ravitsemusturvan parantamista sekä kestävä maataloustuotannon, kansainvälisen kaupan ja ruuan arvoketjujen kehittämistä. Luonnonvarojen kestävä käytön lähtökohtana tulee olla kokonaisvaltainen ruoka-vesi-energia-metsä – lähestymistapa. Kestävä ruokajärjestelmä on perusedellytys kriisitilanteista selviytymiselle. Tämä edellyttää luonnon monimuotoisuuden turvaamista.

Suomen tulee investoida koulutukseen erityisesti nyt maailmanlaajuisen kriisin aikana. Koulut ja opettajat ovat tärkeä kanava perheille ja lapsille saada tietoa ja kriittisiä terveyteen ja oikeuksiin liittyviä ohjeita.

- Afrikan unionin rauhanvälitystoiminnan ja ennakoituvien kalujen kehittämistyötä on jatkettava. Konfliktinehkäisy- ja ratkaisuprosessien tulee edelleen perustua paikalliseen tilanteeseen ja jatkuvaan konfliktianalyysiin.
- Varautumista ja kriisivalmiutta tulee vahvistaa kaikilla tasoilla: paikallisesti, kansallisesti, alueellisesti ja kansainvälisesti.
- Koronapandemian vaikutukset koulutukseen ovat massiiviset, ja seuraukset näkyvät pitkään. Koulutus ja osaaminen ovat keskeisessä asemassa pandemian jälkihoidossa ja varautumisessa tulevaan. Suomen tulee investoida koulutukseen erityisesti nyt maailmanlaajuisen kriisin aikana. Koulut ja opettajat ovat tärkeä kanava perheille ja lapsille saada tietoa ja kriittisiä terveyteen ja oikeuksiin liittyviä ohjeita. Lisäksi etäopetukseen soveltuvia digitaalisia alustojen kehittämistä ja käyttöönottoa tulee nopeuttaa.
- Suomen kehityshankkeissa tulee tarkastella läpileikkaavana periaatteena työelämäkysymyksiä, osallisuutta, yhdenvertaista kohtelua, sosiaalista dialogia ja sen edistämistä paikallisella tasolla. Toimet, joilla tuetaan yhteiskunnan rakenteita ja henkilöiden mahdollisuuksia siirtyä virallisen talouden piiriin, ovat tärkeitä ihmisarvoisen työn agendan edistämisen kannalta. Kaikkein heikommassa asemassa olevien suojeleminen ja politiikkatoimien keskittäminen näihin ryhmiin on keskeistä myös köyhyyden torjunnan kannalta. Kansainvälinen työjärjestö ILO on tässä keskeinen kumppani.
- Seksuaali- ja lisääntymisterveys ja -oikeudet ovat olleet viime vuosina jatkuvien hyökkäyksien kohteena globaaleilla foorumeilla. Koronaviruksen aiheuttamasta kriisistä huolimatta on jatkossakin tärkeää, että Suomi toimii aktiivisena naisten oikeuksien sekä seksuaali- ja lisääntymisterveyden ja -oikeuksien puolustajana, tukee perhesuunnittelua ja rahoittaa niitä kehitysyhteistyönsä kautta.